

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2011

Jana Murínová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

**OSOBNOSTI OSVETY A ĽUDOVÝCHOVY NA
SLOVENSKU V PRVEJ POLOVICI 20. STOROČIA**

Bakalárska práca

Študijný program: Pedagogika

Školiace pracovisko: KPG - Katedra pedagogiky

Školiteľ: PhDr. Katarína Račeková, PhD.

Nitra 2011

Jana Murínová

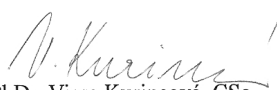
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Pedagogická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Jana Murinová
Študijný program: pedagogika (Jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.4 pedagogika
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Osobnosti osvety a ľudovýchovy na Slovensku v prvej polovici 20. storočia
Anotácia: Bakalárska práca sa zaoberá životnými osudmi a dielom najvýznamnejších osobností osvetového a ľudovýchovného hnutia na našom území (vo vybranom regióne a príslušnom historickom období). Osobitne je zhodnotený ich prínos do uvedenej oblasti z celospoločenského hľadiska.

Školiteľ: PhDr. Katarína Račeková, PhD.
Oponent: doc. PaedDr. Júlia Ivanovičová, PhD.
Katedra: KPG - Katedra pedagogiky
Vedúci katedry: prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc.
Dátum zadania: 05.10.2009
Dátum schválenia: 30.11.2009

prof. PhDr. Viera Kurincová, CSc.
vedúci/a katedry

ABSTRAKT

MURÍNOVÁ, Jana: Osobnosti osvety a ľudovýchovy na Slovensku v prvej polovici 20. storočia. Jana Murínová: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta pedagogiky, Školiteľ: PhDr. Katarína Račeková, PhD. Nitra: PF UKF, 2011.

V bakalárskej práci sme sa zaoberali životnými osudmi a dielom najvýznamnejších osobností osvetového a ľudovúchovného hnutia na našom území vo vybranom regióne a príslušnom historickom období. Osobitne je zhodnotený ich prínos do uvedenej oblasti z celospoločenského hľadiska. V prvej kapitole sme sa venovali historickému obdobiu od roku 1900 - až do roku 1950, kde sme okrem iného analyzovali zákony z Rakúsko - Uhorska, z 1. ČSR, zákony zo slovenského štátu a v neposlednom rade dopad hospodárskej krízy. Ďalej sme popísali zakladanie spolkov, následne porovnali jednotlivé spolky, ktoré vznikli v tomto období a tie nám zároveň uzavreli prvú polovicu 20. storočia. Druhá kapitola predstavuje už konkrétnych nitrianskych osvetových a ľudových pracovníkov, teda osobnosti, ktoré sa angažovali v konkrétnych oblastiach. Táto kapitola obsahuje biografie troch vybraných osobností z regiónu, ich tvorbu ako aj ich celkový význam pre spoločnosť. Kultúrno-osvetovú a ľudovúchovnú činnosť v dávnej minulosti v obci Zbehy detailnejšie opisujeme v tretej kapitole.

Kľúčové slová: história osvety, ľudováchova na Slovensku, zakladanie spolkov, zákony, hospodárska kríza, Nitrianski ľudoví a osvetoví pracovníci.

ABSTRAKT

Murínová, Jana: *Personlichkeiten der Aufklärung und Volksbildung in der Slowakei in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*. Jana Murínová: Konstantin der Philosoph-Universität in Nitra. College of Education, Betreuer: PhDr. Katarína Račeková, PhD. Nitra: PF UKF, 2011.

In dieser Arbeit befassen wir uns mit lebenden Lebensund Werken des berühmtesten Personlichkeiten der Erleuchtung und Volksbildung in unserem Land in dem ausgewählten Region und dem betreffen den geschichtlichen Periode. Insbesondere wird ihrer Beitrag in diesem Gebiet bewertet. Im ersten Kapitel berichten wir über historischen Zeitraum von 1900 - bis 1950, wo wir auch die Gesetze von Österreich - Ungarn, vom ersten Tschechoslowakei, der slowakischen Staat und nicht zuletzt die Auswirkungen der Wirtschaftskrise analysiert haben. Weiter sprechen wir auch über der Gründung von Vereinen, dann verglichen wir die einzelnen Verbänden, die in diesem Zeitraum entstanden sind. Das zweite Kapitel stellt konkrete Aufklärungsarbeiter vor, also Personlichkeiten, die in bestimmten Bereichen engagiert haben. Diese Kapitel enthält drei Biographien von ausgewählten Persönlichkeiten aus der Region, ihre Herstellung wie auch Bedeutung für die Gesellschaft insgesamt. Kulturelle Aufklärung und Volksbildungs-Tätigkeit in der fernen Vergangenheit in dem Dorf Zbehy besser beschreiben wir in der dritten Kapitel.

Stichworte: Geschichte der Aufklärung, Volksbildung in der Slowakei, die Gründung von Vereinen, Gesetze, Wirtschaftskrise, Nitra Volks - und Aufklärungsarbeiter.

OBSAH

ÚVOD	9
1 HISTÓRIA OSVETY A ĽUDOVÝCHOVY NA SLOVENSKU V 1. POL.	
20. STOROČIA	11
1.1 Z DEJÍN ĽUDOVÝCHOVY DO ROKU 1918	11
1.2.1 OSVETA A ĽUDOVÝCHOVA V OBDOBÍ 1. ČSR (1918-1938)	15
1.2.2 LEGISLATÍVNE VYMEDZENIE OSVETOVEJ A ĽUDOVÝCHOVNEJ ČINNOSTI (1918-1938)	16
1.2.3 LEGISLATÍVNE VYMEDZENIE OSVETOVEJ A ĽUDOVÝCHOVNEJ ČINNOSTI (1939-1945)	18
2 OSOBNOSTI OSVETY A ĽUDOVÝCHOVY V NITRIANSKOM REGIÓNE V 19. A 20. STOROČÍ	22
2.2.1 FRANTIŠEK MOJTO	23
2.2.2 LADISLAV DIERA	27
2.2.3 JÁN MRVA	30
3 ĽUDOVÝCHOVNÁ A OSVETOVÁ ČINNOSŤ V OBCI ZBEHY V 1. POL.	
20. STOROČIA	34
3.1 POSTAVENIE A VPLYV ŠKOLY V OBCI	34
3.2.1 ŠÍRENIE DIVADELNÉHO UMENIA	37
3.2.2 DOBROVOĽNÝ HASIČSKÝ ZBOR	37
3.2.3 ÚVERNÉ DRUŽSTVO	39
3.2.4 POTRAVNÉ DRUŽSTVO	42
ZÁVER	45
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	46
PRÍLOHY	48

ÚVOD

Vývoj ľudstva bol odpradáva prepojený so spoločenskými procesmi, na ktoré mali vplyv jednotlivci – osobnosti daných národov. Či už sa zaslúžili o kultúrny alebo hmotný rozvoj, podstatné je, že prispeli do spoločného duchovného bohatstva svojho národa. Aj na Slovensku žilo a pôsobilo niekoľko významných osobností, ktoré prispeli svojou prácou k povzneseniu nášho národa. Tieto osobnosti slúžili národu na rôznych postoch, boli to často funkcie kňazov, vedcov, ale aj umelcov, učiteľov, lekárov, politikov, športovcov, spisovateľov, ba dokonca aj vojakov. Všetci títo sa zaslúžili o rozvoj našej vlasti a právom im patrí naša vďaka.

Ľudia si pod pojmom osobnosť vysvetľujú všeličo. Avšak skutočný význam pojmu osobnosť sa často degraduje. Pre niekoho je osobnosť človek, ktorý zastáva určité morálne zásady. Pre ďalšieho znamená niekoho, kto veľa spravil pre národ, pre svoje okolie, ale aj pre iných. Mnohí uznávajú rôzne idoly, ktoré chcú na seba pútať pozornosť, často spoločnosť šokovať. Táto skupina ľudí prispôsobuje svoje správanie a výzor svojim idolom. V dnešnej dobe je zaujímavé sledovať, že ľudia akoby pomaly zabúdali na svojich predkov, ktorí tu žili, a svojim dielom prispeli k dobru celej spoločnosti.

Z rôznych médií sa dozvedáme, čo je nové o nejakej populárnej „osobnosti“, avšak nie pravej osobnosti, ale len hviezde nejakej reality show, ktorá okrem vlastnej propagácie pre národ nič neurobila. Ale keď je príležitosť pripomenúť si človeka, ktorý bol svojím životom príkladom pre nás všetkých, príde len hŕstka ľudí. Niektorí to pripisujú dnešnej nevychovej mládeži, no treba povedať, že ani dospelí ľudia sa často neukážu v najlepšom svetle a zabúdajú nato, že práve oni mali byť tými, ktorí ich majú viesť k pravým hodnotám. Ozajstné osobnosti stoja v úzadí, a len zriedkakedy poznáme ich názory na rozličné problematiky týkajúce sa našej spoločnosti. Sú dokonca ľudia, ktorí nevedia povedať ani jedného človeka, ktorý je pre nich osobne nejaký významný a zasluhoval by si obdiv, uznanie, rešpekt a pod. Názory sa rôznia a sú nejednotné. V každom prípade je dnes už známe, že v každom regióne pôsobil niekto, kto určitým spôsobom osobnosťou bol. Osobnosti, ktoré sa zapísali do dejín majú často podiel na rozvoji a vzdelanosti národa. Sú autormi niečoho trvalého a nepominuteľného. Mnohí Slováci si neuvedomujú, že práve z práce týchto významných jednotlivcov čerpá celá táto spoločnosť aj dnes. Táto hodnota a bohatstvo, ktoré nám priniesli je nevyčísľiteľná, a preto je potrebné ich chrániť a zveľaďovať.

Aj v Nitre pôsobili osobnosti, ktoré vzišli nielen zo vzdelanostného prostredia mesta, ale aj také, ktoré pochádzali z jednoduchých pomerov a z rozličných dôvodov prišli do nášho mesta. Na Slovensku je len málo takých miest, najmä už od obdobia formovania sa Slovenského národa, ktoré by sa mohli popýšiť toľkými vynikajúcimi osobnosťami akými disponovala Nitra. Rozhodla som sa čerpať z tohto regiónu, lebo tu som sa narodila, a v okolí Nitry žijem. Dôvodom pre spracovanie tejto témy bola jednak dostupnosť historických prameňov, ako aj dostatok odborných časopisov.

1 HISTÓRIA OSVETY A ĽUDOVÝCHOVY NA SLOVENSKU

V 1. POL. 20. STOROČIA

Habsburská monarchia, maďarizácia a postavenie ľudu

Slovensko v Rakúsko-Uhorsku tvorilo prechod medzi slabo vyvinutou východnou Európou a pokročilou západnou Európou. Hoci industrializačné snahy uhorskej vlády podnietili na Slovensku aj vznik priemyslu, jednoznačne tu prevažovala prvovýroba, predovšetkým ťažba surovín. Pred r. 1914 sa vytvorili základy priemyslu na SR: súkenky, bavlnárske závody, sklárske, potravinárske a drevárske podniky. Vďaka poľnohospodárskej osvete, rozvoju družstevníctva a svojpomocných úverových ústavov aj poľnohospodárstvo nastúpilo postupne cestu k vyspelejším technikám a metódam hospodárenia. Veľmi účinným nástrojom maďarizácie sa stala práve industrializácia, pretože do zmiešaných aj čisto slovenských krajov a miest prichádzali robotníci, ale najmä riadiaci pracovníci a odborníci maďarského pôvodu. Napriek tomu, že v Uhorsku žili viaceré národy, národnostný zákon č. 44 z roku 1868 proti realite života tvrdil, že: „všetci obyvatelia Uhorska sú aj podľa základných princípov ústavy v politickom ohľade jedným a jediným nedeliteľným uhorským národom, ktorého rovnoprávnym príslušníkom je každý občan vlasti bez ohľadu na národnosť.“ Ostatné národy boli iba akési „národnosti“, hoci až do roku 1918 tvorili väčšinu obyvateľstva Uhorska. (Nižňanský, 1993, s. 8).

Príčiny vedúce k zakladaniu spolkov boli historického, kultúrneho, hospodárskeho, sociálneho, ale tiež vzdelávacieho charakteru. Teda dôvody, prečo sa zrodila u niektorých predstaviteľov myšlienka založiť spolok, bola jednoduchá: vychovávať a vzdelávať slovenský ľud.

1.1 Z dejín ľudovýchovy do roku 1918

Hospodárske, sociálne a náboženské spolky a charakteristika ich činnosti

V štyridsiatych rokoch vznikli prevažne hospodárske spolky, ktoré zjednocovali roľníkov k vzájomnej hospodárskej pomoci, ale tiež ich aj vzdelávali v rámci spolku a viazali ich k osobitnému plneniu povinností v živote obce. Obyčajne boli spolky náboženského charakteru, ktorých členom bol zomrelý.

Patrili sem napr.:

- ❖ **Ružencový spolok**
- ❖ **Spolok Božského srdca; ale aj:**
- ❖ **Hasičský spolok**
- ❖ **Gazdovský spolok a pod.**

Aj keď vzniklo na Slovensku viacero spolkov hospodársko-sociálnej povahy už v prvej polovici 19.storočia, azda najznámejším bol Gazdovský spolok v Brezovej pod Bradlom, ktorý založili v roku 1846 S. Jurkovič s J. M. Hurbanom. Postupne vznikali ďalšie hospodársko-vzdelávacie spolky aj v iných mestách fungujúce podľa sobotiškého vzoru. Spolok poskytoval roľníkom úver, ale zároveň bojoval proti úžere, učil členov spolku usporiadanému rodinnému i obecnému životu. (Mat'ašík, 2003).

V Malohonte a Gemeri zameriavali svoju pozornosť predovšetkým na ovocinárstvo, a tak sa ľudia združovali do ovocinárskych spolkov. Zásľuhu na tom mal Ondrej Laco (pomológ, učiteľ), ktorý horlivo propagoval ovocinárstvo aj formou tlače.

Od Fándlyho čias sa do popredia dostávalo aj pestovanie včelstiev. Väčší záujem o včelárstvo však stúpol až v 2.pol.19.st.

O organizačnú spolkovú základňu protialkoholického hnutia na Slovensku sa postarali štúrovci. Významnú úlohu zohrala knižná práca J. M. Hurbana – Slovo o spolkoch miernosti a školách nedeľných. (Pasiar, 1975).

Nedeľné školy, knižnice, čitateľské a iné vzdelávacie spolky

J. M. Hurban videl v nedeľných školách výchovno-vzdelávacie „ústavy“ pre mešťanov, remeselníkov, obchodníkov, i roľníkov. Dva typy nedeľných škôl: základný typ, určený na odstránenie negramotnosti a na pestovanie národného jazyka, druhý - vyšší typ na šírenie technických, prírodovedných, a spoločenskovedných poznatkov.

Hlavnú súčasť knižníc tvorili čitateľské spolky. Túto myšlienku podporovali aj štúrovci, čím chceli vytvoriť pozitívny vzťah mládeže a dospelých ku knihám a časopisom. Spolok všeobecnej vzdelanosti vypracovaný Karolom Kuzmánym sa sústredil odpútať pozornosť od maďarských panských kasín, a využiť ich v Spolku, kde bola nedeľná škola, krúžky miernosti a iné záujmové krúžky. (Pasiar, 1952).

Slovenské ochotnícke divadlo a spoločenský spev

Zakladateľom ochotníckeho divadla bol Ján Chalupka. 5.sept. 1841 vzniklo ochotnícke Slovenské divadlo nitrianske v Sobotišti, a to najmä zásluhou Hurbana, Jurkoviča a Sládkoviča. V Levoči zase hrávali slovenskí študenti predstavenia okrem rodných slovenských i v maďarskej a nemeckej reči. Prostredníctvom divadla sa začala propagovať spisovná slovenčina. Dôležitú funkciu zohrával i spoločenský spev. Štúrovci zbierali a zaznamenávali ľudové piesne a následne sa s nimi vzájomne oboznamovali. Spev vnášali už do školskej prípravy. Piesňami ako Nitra milá, Nitra a inými či už ľudovými, zľudovenými alebo umelými burcovali národné povedomie a hrdosť, čím dosiahli, že sa Slováci združovali v mestách i na dedinách za nový a lepší život. Mládež v Bratislave, Levoči aj v iných mestách vytvárala spevácke a hudobné súbory a začali sa prvé pokusy o predvádzanie ľudových tancov. (Pasiar, 1975).

Obdobie začiatkov robotníckeho hnutia na Slovensku (1848 - 1914)

Revolúcia v rokoch 1848 – 1849 predstavuje významný prelom vo vývine politických a hospodárskych pomerov v Uhorsku. Avšak neukončila vykorisťovanie, ktoré ľud očakával. Nespokojnosť vyvolávala hlavne roľnícka problematika, nevyriešilo sa ani slobodné používanie národného jazyka v školskom a verejnom živote. Z tohto dôvodu ľud zľahostajnel voči národnému hnutiu, čím sa zoslabil i vzťah k vzdelávacím úsiliam. Vedúce osobnosti v Slovenskom povstaní boli pod policajným dohľadom, a tak sa stal vývin národného hnutia ešte zložitejší.

V r.1852 sa v Komjaticiach uskutočnilo tajné zhromaždenie vzdelancov za cieľom plánu obnovy života a vzdelávacej práce v rámci nového spolku Jednota. Usilovali sa v ňom o cieľavedomosť, nepretržitosť v ľudovýchovnej a inej národnej práci a o zjednocovanie síl. Po páde Bachovho režimu, Slováci pocítili, že je čas vysloviť svoje nároky a požiadavky a opätovne sformulovať program politický, hospodársky a kultúrny. Predniesli ho na martinskom memorandovom zhromaždení, no neuspeli. V slovenskej histórii sa kultúrne úsilie slovenskej inteligencie v 60. a 70-tych rokoch výstižne nazýva matičnými (1863-1875). (Kropilák, 1985).

V Bratislave v roku 1905 vzniklo Slovenské oddelenie vzdelávacieho spolku Napred a pri ňom vznikol aj divadelný krúžok (1906), ktorý predvádzal hry J. Chalupku, J.G. Tajovského a iné hry, neskôr v roku (1912) sa založil i spevokol. (Pasiar - Paška, 1964).

Matica slovenská a ľudovýchova

Ján Francisci Rimavský chcel po Štúrovej smrti nadviazať na jeho odkaz a podať verejnosti informácie o národnom hnutí, a tak založil (1861-1870) Pešťbudínske vedomosti. Národné hnutie sa rozhybalo, čoho výsledkom bolo založenie troch slovenských gymnázií – v Revúcej, Martine a Kláštore pod Znievom. Za najväčší politický výdobytok Slovákov do roku 1918 sa považovalo založenie Matice slovenskej (1863 - 1875). Jej zakladatelia ju budovali ako celonárodné kultúrne centrum, zamerané na vedecké, kultúrne, umelecké, literárne, ľudovýchovné, ale aj politické, spoločenské a hospodárske sily Slovákov, aby v jednote bez rozdielu na náboženskú či inú príslušnosť spolupracovali na zveľadení slovenského národa. Tento cieľ sa podarilo realizovať v r. 1863. Nesmela mať pobočky na dedinách, čo znemožnilo ovplyvňovať osvetovú činnosť na vidieku, čo bolo jej prioritná úloha. Vznikli otázky, či ju budovať ako vedecký alebo ľudovýchovný ústav. Matica zostala kultúrnym ústavom, kde sa pestovali aj vedy aj ľudovýchova. K vedeckým odborom pribudol 1874 aj vedecký ľudovýchovný odbor. Výsledky vedeckej činnosti Matice slovenskej nájdeme v 12 ročníkoch Letopisu Matice slovenskej, výsledky zberateľskej činnosti, archívne ale aj knižné pamiatky sú zase uložené v Slovenskom národnom múzeu v Martine. Aktivizovali sa nedeľné školy, knižnice, čitateľské, hospodárske spolky, spolky miernosti a ožila podstatná časť vzdelávacích spolkov, ako napr. Knihtlačiarcky účastinársky spolok, dobrovoľný vzdelávací spolok mládeže, Hospodársky spolok pre údolie Nitry, Ovocinársky spolok a iné. (Pasiar, 1952). Samuel Ormis (profesor revúckeho gymnázia) vynikol vo vzdelávacej aj výchovnej práci. Venoval sa hlavne poľnohospodárskej osvete, teda ľud vyučoval v oblasti ovocinárstva, záhradných a krmných rastlín. Bol autorom mnohých divadelných hier a veselohier. Daniel Gabriel Lichard (horlivý publicista, účastník prípravy a hnutia štúrovcov, revolučných búrok a zakladania Matice slovenskej) navrhoval vzdelávať mládež i dospelých v menších skupinách. Kázal kolektívne čítať texty, vysvetľovať ich, besedovať o nich, a týmto spôsobom získavať roľníkov pre individuálne čítanie populárno-náučných spisov. Štefan Závodník vypracoval zasa koncepciu ústredného spolku včelárov slovenských v Hornom Uhorsku (1869). Ďalšími vzdelancami, ktorí sa zaslúžili o všeobecnú vzdelanosť ľudu bol učiteľ Stanislav Zoch (1852-1911) a farár Samuel Rafanides. Boli zakladateľmi družstva a mliekarní. (Pasiar – Paška, 1964).

Účasť slovenských žien vo výchove a vzdelávaní

Až v polovici 50-tych rokov 19.st. sa začalo viac hovoriť a kriticky písať o výchove žien, o ich príprave na život a o nedostatkoch v nej.

V Čechách sa začali ženy angažovať už v r.1848 v spolku Slovanka. Druhým spolkom bola zasa Slovanská Dennice.

Na Slovensku – Živena: dobročinný vzdelávací spolok slovenských žien, ktorý vznikol 4.8. 1869. Neskôr založili spolkový časopis Živena (1910), ktorý uverejňoval len osvetové a praktické príspevky.

Elena Maróthy Šoltéssová organizovala gazdinské kurzy pre slovenské ženy, ale aj prácu v Červenom kríži. Snažila sa o založenie dievčenskej školy v Martine. (Pasiar, 1975).

1.2.1 Osveta a ľudová výchova v období 1. ČSR (1918-1938)

„Rok 1918 priniesol pre slovenský a český národ významné politické a hospodárske zmeny. Stále sa však neskončil boj o postavenie pracujúceho ľudu ani v novom štáte. Fándlyho, alebo aj Lichardov boj za výchovu sedliackeho ľudu, štúrovské naširoko rozvrhnuté ľudovú výchovné koncepcie usilujúce sa o ľudský život človeka, lásku k nemu, nadšenie, s akým sa do výchovy ľudovú výchovní pracovníci púšťali, a ďalšie pokrokové črty – sú také mocné zdroje posíl pre prítomnosť, že ich treba i dnes nielen doceniť, ale i uviesť do praxe.“ (Pasiar, 1952, s. 119).

Vzhľadom na národnostné postavenie Slovákov pred r. 1918 môžeme smelo hovoriť o národnom oslobodení Slovákov. Do nenávratna odišla hrozná mora maďarizácie a hrubého útlaku. Svedčí o tom i štatistika:

od r.1918 zaznamenáva už len nepretržitý rast počtu Slovákov. Ako vyučujúci jazyk sa na všetkých stupňoch škôl zaviedla slovenčina, a postupne bola vybudovaná sieť základných a stredných škôl a už roku 1919 v Bratislave vznikla Univerzita J. A. Komenského s lekárskou, právnickou a filozofickou fakultou. Slovenčina prenikla do štátnych a verejných úradov, súdov, spolkov, cirkvi i rôznych spoločenstiev. Vznikli profesionálne kultúrne ustanovizne, ako Slovenské národné divadlo, Učená spoločnosť Šafárikova,

Zemедelské múzeum, Slovenská národné múzeum v Martine, Slovenské múzeum v Bratislave, Krajinský archív, Univerzitná knižnica a bola obnovená činnosť Matice Slovenskej. Prenikanie slovenského elementu bolo možné pozorovať takmer vo všetkých oblastiach verejného života, pravda, nie potrebným tempom a v potrebnej miere. (Butvin, 1971).

1.2.2 Legislatívne vymedzenie osvetovej a ľudovýchovnej činnosti (1918-1938)

Zákon 67 z r. 1919 umožnil zriaďovať osobitné zbory - okresné a mestské osvetové zbory, a v obciach miestne osvetové komisie zložené prevažne z radu odborníkov a zástupcov spolkov so vzdelávacím poslaním. Kde neboli vytvorené podmienky na vznik osvetovej komisie, zákon kázal určiť osvetového dôverníka.

Významné pokrokové črty mal **Zákon 430 z r. 1919** o verejných obecných knižniciach. Podľa neho bola povinná každá obec nielen založiť, ale aj udržiavať verejnú knižnicu, t.j. pravidelne dopĺňovať a rozširovať jej základný fond, a zabezpečiť tak pravidelnú činnosť knižnice. (Pasiar, 1975).

Nariadenie vlády republiky Československej z dňa 22. decembra 1922.

ZZan. z roku 1922 hovorí o prehliadke hospodárskych spoločenstiev a iných spolkov, pričom sa čiastočne mení nariadenie ministerstva spravodlivosti a ministerstva vnútra, vydané v dohode s ministerstvom obchodu zo dňa 24. júna 1903, č.134, .. ktorým boli vydané predpisy k zákonu o prehliadke hospodárskych spoločenstiev a iných spolkov.

V 1.článku sa pojednáva, že v prípade, že nepríde oznámenie o vykonaní prehliadky v spolku do dvoch rokov, bude to ihneď nahlásené niektorému úradu, ako je to naznačené v § 2, odst. 1., zákona z dňa 10. júna 1903, č.133. Dva roky sa počítajú od konca obchodného roku v ktorom bola vykonaná posledná prehliadka spolku.

Zväzy oprávnené konať prehliadky spoločenstiev boli povinné oznámiť súdom povereným vedením registra spoločenstiev do jedného mesiaca po tom, kedy boli súdom vyzvaní, začiatok a koniec obchodného roku spoločenstiev podrobených zväzovej prehliadke,

pretože ich stanovy nemajú predpisy o začiatku a konci obchodného roku. Ak nastala neskôr u týchto spoločenstiev zmena v počítaní obchodného roku, museli ju zväzy oznámiť príslušnému súdu do jedného mesiaca po tom, čo sa sami o nej dozvedeli.

Súdy ich následne vyznačili podľa stanov spoločenstiev a podľa predošlého odseku v zozname prehliadok (§1 nariadenie zo dňa 24. júna 1903, č.134) v stĺpci určenom pre poznámky, dokedy je možné najneskôr vykonať ďalšiu prehliadku daného spoločenstva podrobeného zväzovej prehliadke. (ZZan. štátu československého, č. 379, roč. 1922).

ZZan. z dňa 19. decembra roku 1930 o mimoriadnom úvere 150,000.000 Kč na zmierňovanie následkov hospodárskej krízy.

Národné zhromaždenie republiky Československej sa uznieslo na tomto zákone:

V § 1: Na zmierňovanie následkov hospodárskej krízy sa povolil pre rozpočtové obdobie 1930 a 1931 nad výdaje stanovené štátnym rozpočtom mimoriadny úver 150 mil. Kč.

§ 2: Minister financií navrhol, aby túto čiastku opatrili úverovými operáciami. Vláda mala určiť, ako sa má použiť tento mimoriadny úver.

§ 3: Výkony urobené na tento úver mali byť vyúčtované v štátnych záverečných účtoch toho ktorého roku.

§ 4: Tento zákon nadobudol účinnosť dňom vyhlásenia. Previesť ju sa nariadilo všetkým členom vlády. (ZZan. štátu československého, č. 190, roč. 1930).

Vládne nariadenie z dňa 6. septembra 1933, opravujúce vládne nariadenie z dňa 5. októbra 1933, č. 169 ZZan., ktorým sa vydávajú zvláštne predpisy o úverných spolkoch, úverných spoločenstvách (družstvách), hospodárskych a živnostenských družstvách úverných a ich zväzoch.

Vláda republiky Československé nariadila podľa §1 zákona z dňa 9. júna 1933, č. 95 ZZan.,: § 1. Ustanovenie §6 vl. nar. č.169/1933 ZZan. malo takéto znenie:

„ Vládnou vyhláškou budú vymenované z peňažných ústavov, uvedených v §1, písm. a) až c), ony, ktorý môžu pôsobnosť, vyznačenú v §2, písm. e) a v § 4, písm. a), prevádzať jedine prostredníctvom svojich zväzov k tomu oprávnených alebo prostredníctvom iných vhodných orgánov, určených po vypočutí príslušného revízneho zväzu.“

§ 2. Toto nariadenie nadobudlo účinnosť dňom vyhlásenia a previedol ju minister financií v dohode s ministrom vnútra, priemyslu, obchodu a živností, poľnohospodárstva, sociálnej práce a spravodlivosti. (ZZan., č.194, roč. 1933).

Vyhláška ministra vnútra v dohode s ministrom financií z dňa 26. septembra 1933, ktorou sa opravuje tlačová chyba vo vládnom nariadení z dňa 6. septembra 1933, č. 194 ZZan., opravujúcim vlád. nariadenie z dňa 5. 1933, č. 169 ZZan., ktorým sa vydávajú zvláštne predpisy o úverných spolkoch, úverných spoločenstvách (družstvách), hospodárskych a živnostenských družstvách úverných a ich zväzoch.

Vyhlásenie vlád. nariadenia č. 194/1933 ZZan., sa dopĺňa tak, že medzi vlastné znenie vlád. nariadenia a podpisy členov vlády vsúva sa: T.G. Masaryk. (ZZan., č.198, roč. 1933).

1.2.3 Legislatívne vymedzenie osvetovej a ľudovýchovnej činnosti (1939-1945)

Vývoj osvetu na Slovensku bol úzko spätý s celkovým rozvojom školstva a kultúry, literatúry, výtvarného a hudobného umenia. Uvedenie slovenčiny ako spisovného jazyka do škôl a úradov, utvorenie sústavy ľudovýchovy a osvetu a základná výstavba siete ľudových knižníc boli veľké vymoženosti, ktoré dosiahlo Slovensko na poli národnej kultúry. Svoju činnosť rozvinuli mnohé inštitúcie a spolky, vydavateľstvá a redakcie časopisov. Štruktúra osvetu za tzv. slovenského štátu zostala v podstate na starých buržoázných základoch (osvetové komisie ako orgány štátnej správy, film,..); nové a rozhodujúce však bolo zameranie, ktorého strážcom bola Hlinková slovenská ľudová strana. Osvetové ústredie pri Ministerstve školstva a národnej osvetu malo realizovať politiku vlády v oblasti osvetu. (Ďurica, M.S. 1995).

Vládne nariadenie z dňa 31. marca 1939, ktorým sa mení zákon z dňa 15. novembra 1867, č. 134, o práve spolčovacom, a koná niektoré opatrenia týkajúce sa spolkov.

Čl. I. Zákon č.134/1867 sa zmenil takto:

§ 6 hovorí, že ak spolok svojim nariadením alebo účelom je pre štát nebezpečný, alebo ak jeho zriadenie nie je v záujme verejnom, zakáže zemský úrad jeho vytvorenie.

1. § 7 znie, že pokiaľ zemský úrad nevysloví, že oznámenie o vytvorení spolku berie na vedomie, nesmie spolok zahájiť činnosť.
2. § 9: Vytvorením spolku sa vzalo na vedomie, že osvedčenie od zemského úradu možno použiť ako dôkaz o právnom trvaní spolku pred úradmi i v styku s tretími osobami.

V Čl. II. sa hovorí, že spolky zriadené podľa zákona č.134/1867, ktoré zmýšľajú ďalej vyvíjať svoju činnosť, sú povinný oznámiť to najneskôr do 31. mája 1939 okresnému úradu, ktoré vydá spolku písomné potvrdenie o podanom oznámení. Spolky, ktoré tak neučinia, zanikajú dňom 31. júna 1939. Osobe poverenej likvidáciou spolku pripadajú k splneniu tejto úlohy všetky práva spolku.

Čl. III. Ak okresný úrad zistí, že spolok (čl. II) nevyvíja činnosť viac ako jeden rok, vyzve ho, aby oznámil, či bude činnosť ďalej vyvíjať. Ak spolok neučiní oznámenie v stanovenej lehote, ktorá nesmie byť kratšia ako jeden mesiac, zaniká dňom nasledujúcim po uplynutí lehoty. O likvidácii spolku platí ustanovenie čl. II, odst. 2, druhej vety a čl. II, odst. 3.

Čl. IV. O zániku spolku podľa ustanovenia čl. II a III neplatí ustanovenie § 26 zák. č.134/1867.

Čl. V. Toto nariadenie nadobudlo účinnosť dňom vyhlásenia a previedol ho minister vnútra. (ZZan., č. 97, roč. 1939).

Vládne nariadenie z dňa 1. júna 1939 o majetku niektorých rozpustených a zaniknutých spolkov.

Vláda Slovenského štátu podľa § 4 zákona z dňa 14. marca 1939, č.1 Sl. z., o samostatnom Slovenskom štáte, nariadila:

§ 1. (1) Majetok spolkov a akýchkoľvek združení podľa všeobecných predpisov o spolkovom práve, ktoré po 6. októbri 1938 boli vládou či úradom rozpustené, prechádza na Slovenský štát.

(2) Ustanovenie ods. 1 sa týka aj majetku spolkov a akýchkoľvek združení, ktoré sa dobrovoľne rozišli po 6. októbri 1938, alebo ktoré sa dobrovoľne rozídu po dni účinnosti tohto nariadenia a neučinia právoplatné opatrenia o svojom majetku.

(3) Ustanovenie ods. 1 sa netýka spolkových majetkov, ktorých vlastníctvo bolo prevedené podľa ods. 2, § 3 nariadenia vlády Slovenskej krajiny z dňa 28. októbra 1938, č.14 Úr.

Nov., alebo podľa ods. 2, § 1 alebo ods. 3, § 3 vládneho nariadenia z dňa 16. marca 1939, č.11 Sl. Z., na iné právne subjekty.

§ 2. (1) Z majetku, označeného v § 1, ods.1 a 2, utvorí „Kultúrne - sociálny fond“ na podporu kultúrnych, telovýchovných, sociálnych a dobročinných cieľov.

(2) Nakoľko do tohto fondu vplynie majetok spolkov, označených v §1, ods. 1 a 2, národnosti výlučne inej než slovenskej, použije sa na ciele príslušnej národnosti.

§ 3. Fond, uvedený v § 2, ods. 1, nie je samostatným právnym subjektom. Spravuje ho ministerstvo vnútra, ktoré rozhoduje i o jeho použití podľa § 2 v dohode so zúčastnenými ministerstvami.

§ 4. Uznesením vlády budú určené smernice, podľa ktorých ministerstvo vnútra rozhoduje o likvidácii majetku spolkov (§1) a o použití fondu (§2), pričom sa treba pridržiavať zásady, aby bol majetok použitý na pôvodné ciele.

§ 5. Toto nariadenie nadobudlo účinnosť dňom vyhlásenia. Splnil ho minister vnútra v dohode so zúčastnenými ministrami. (Slovenský zákonník, č.125, roč. 1939).

Nariadenie s mocou zákona z dňa 18. decembra 1942 o mimoriadnych zásahoch do vedenia živnostenských spoločenstiev (grémií) a ich zväzov.

Vláda SR podľa § 44 zákona č.185/1939 Sl. z. nariadila:

§ 1. Účinnosť nariadenia s mocou zákona č. 112/1941 Sl. z. sa predĺžila do 31. decembra 1944. § 2. Toto nariadenie nadobudlo účinnosť dňom 1. januára 1943. Vykonal ho minister hospodárstva so zúčastnenými ministrami. (Slovenský zákonník, č. 246, roč. 1942).

Vládne nariadenie z dňa 27. septembra 1943 o obmedzení členských zhromaždení u vzájomných poisťovacích spolkov.

Vláda Protektorátu Čechy a Morava nariadila podľa § 1, odst. 1 nariadenie z dňa 12. decembra 1940 (Vestn .r. prot. str. 604), ktorým sa predlžujú a menia niektoré ustanovenia ústavného zákona z dňa 15. dec. 1938 (Sb. Č. 330) v znení nariadenia z roku 1942 (Vestn .r. prot. str. 42):

§ 1. (1) Porada vzájomných poisťovacích spolkov sa v roku 1943 nekonala.

(2) Odstavec 1 neplatí, nakoľko malo byť učené uznesenie o prevode stavu poistení v celku na inú poisťovňu alebo o zrušení spolku.

§ 2. Funkčná doba funkcionárov, volených valnou radou, sa predĺžila až na ďalšiu valnú schôdzu.

§ 3. O účtovnej uzávierke a rozdelení zisku sa uznášalo na mieste administratívneho vedenia spolku.

§ 4. Pokiaľ nemôže byť vykonané v dôsledku predpisu § 1 uznesenie o spolkových orgánoch, bude tak vykonané na najbližšej schôdzy.

§ 5. Toto nariadenie nadobudlo účinnosť 1. deň po vyhlásení. Previedol ho minister hospodárstva a práce. (ZZan., č. 283, roč. 1943).

V roku **1945** bolo potrebné zákonnou normou konštituovať organizačný systém osvetu, a preto vyšiel Dekrét prezidenta republiky číslo 130 z 26. októbra 1945 o štátnej osvetovej starostlivosti, podľa ktorého sa zriadili okresné a miestne osvetové rady ako verejnoprávne ustanovizne, zložené z dobrovoľných profesionálnych osvetových i kultúrnych pracovníkov. Dekrét vyjadroval politické záujmy a potreby nového štátneho organizmu i pre boj s reakciou, vzpierajúcou sa pochopiť význam nového štátneho zriadenia. (Čunderlík, 1989).

Februárové víťazstvo slovenského a českého ľudu v roku **1948** otvorilo všetky cesty pre vzdelávanie a výchovu dospelých, ako aj cesty k všestrannej kultúrnej starostlivosti. Významným nástrojom zjednocovania i koordinácie výchovnej a vzdelávacej činnosti sa stal jednotný plán osvetovej činnosti všetkých organizácií. Zvíťazili aj výchovní pracovníci, čím sa znásobilo ich odhodlanie ešte účinnejšie pracovať a prebojovať realizáciu revolučných ideí vo všetkých oblastiach života a spoločenskej práce. (Špiesz, 2006).

2 OSOBNOSTI OSVETY A ĽUDOVÝCHOVY V NITRIANSKOM REGIÓNE V 19. A 20. STOROČÍ

Všetci veľmi dobre vieme, že do dejín sa zapísali mnohé významné osobnosti, ktoré tu žili pred nami, ale my sme sa zamerali práve na tie, ktoré pôsobili najbližšie – a to práve v Nitrianskom regióne. Boli to tie osobnosti, ktoré nás do veľkej miery oslovili vďaka tomu, čo tu po sebe zanechali pre nás všetkých.

Osvetoví pracovníci, ktorí svojou prácou prispeli k rozvoju kultúry v našom okolí bez nároku na akúkoľvek formu odmeny. Ale spadajú sem samozrejme aj pracovníci ľudovýchovy, čiže učitelia, ktorí sa zaslúžili o vzdelanosť slovenského národa.

A v neposlednom rade sme nezabudli ani na tých príslušníkov, pre ktorých sa cítime byť chránení a v bezpečí - policajtov, hasičov a pod.

Nebolo jednoduché spomedzi nich vybrať troch, ktorých úsilie aspoň takýmto spôsobom zviditeľníme a ktorí nie sú v spoločnosti až tak známi aj napriek tomu, o čo všetko sa pričínili. Obec Zbehy a blízke okolie navštívili a pôsobili tu mnohé známe osobnosti ako napr.: slovenský spisovateľ František Hečko, kňaz a spisovateľ Jozef Ignác Bajza, kňaz Juraj Fándly, spisovateľka, autorka populárnej literatúry a rozhlasových hier Marína Čeretková - Gállová a mnohí ďalší. Napokon sme sa však rozhodli pre Františka Mojtu, Ladislava Dieru a Jána Mrvu.

Každý z nich zastával inú funkciu, pôsobil na inom mieste, avšak všetkých ich spájalo jedno: snaha vytvoriť lepšie podmienky pre blaho nás všetkých!

Dvaja zo spomínaných - František Mojto a Ladislav Diera v určitom období svojho života pracovali v Zbehoch, čím sa nám podarilo zaistiť väčšie množstvo podložených informácií priamo z tohto prostredia od ešte žijúcich rodinných príslušníkov.

V tejto kapitole sme zamerali svoju pozornosť najmä na biografiu a diela týchto troch významných osobností, ktoré v nasledujúcich riadkoch ponúkame.

2.1 FRANTIŠEK MOJTO

Biografia:

Dňa 10. októbra 1885 sa v obci Pruské narodil pedagóg, autor učebníc a neskôr starosta mesta Nitra, František Mojto. Vo svojom rodisku navštevoval František Mojto ľudovú školu, neskôr nastúpil do gymnázia v Trenčíne a napokon zmaturoval v Nitre, kde aj navštevoval vyššie ročníky. (Belás, 1998).

Keďže navštevoval gymnázium, predpokladáme, že mal vedomostné predpoklady, ktoré ho predurčovali na jeho budúcu profesiu. Nepochybne mal dobré zázemie vo svojej rodine, ktorá ho podporovala, a istotne nepochádzal z chudobných pomerov, pretože ani v tej dobe nebolo jednoduché poslať čo i len jedno zo svojich detí na štúdiá. Po maturite ho prijali na teologickú fakultu v Budapešti, tú sa mu však nepodarilo dokončiť, a tak v druhom ročníku štúdium ukončil. (Pažitný, 2006).

Nie je známe, či aj ostatní súrodenci boli študovaní práve tak, ako František. Neskôr pôsobil v Dubnici nad Váhom, kde pôsobil ako učiteľ a popritom sa vzdelával na Učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule. Tu vykonal aj skúšku organistu. Po úspešnom zvládnutí skúšok sa rozhodol venovať už natrvalo učiteľskému povolaniu. Pri Bánovciach nad Bebravou, konkrétne vo Vysočanoch pôsobil František Mojto v rokoch 1906 – 1908. Vyše jedenásť rokov svojho života prežil v Čadci. Predpokladáme, že azda najviac ho tu pripútal cirkevný spevokol, ktorého bol zakladateľom. (Belás, 1998).

Počas obdobia života, ktorý prežil v Zbehoch, sa okrem iného venoval aj písaniu pamätnej kroniky obce Zbehy. Práve jeho pričinením sa terajší občania môžu dočítať, ako žili ich predkovia a mnohé iné vzácne informácie. Priatelil sa a kontakt udržiaval s dlhoročným priateľom Ladislavom Dierom žijúcim v Zbehoch. František Mojto mimochodom začal učiť v škole zhruba šesť rokov po jeho nástupe. Vychádzame teda z toho, že práve škola bola miestom nadväzovania nových kontaktov a priateľstiev. (Budínska, 2004).

Takmer štyridsaťdeväť rokov prežil František Mojto so svojou rodinou v Nitre. Práve mestu Nitra v roku 1922, teda v čase stáleho dotvárania politických, ale aj spoločenských pomerov, preukázal najviac svojej životnej sily.

Bol zástancom idey cirkevných škôl, na čo potom nadviazal ako člen Katolíckej školskej rady na Slovensku. Potvrdil to aj v roku 1924, keď sa priklonil na stranu 774.773

katolíckych rodičov, ktorí vyjadrili súhlas zriadiť cirkevnú školu. Taktiež trpkó spomínal na malý školský zákon z roku 1922, podľa ktorého malo byť náboženstvo ako vyučovací predmet nepovinné. (Milo, 1995).

František Mojto nepochybne zastával veľa funkcií. Angažoval sa v politike Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS) ako jej reprezentant. V rozpätí rokov 1929 – 1935 plnil funkciu poslanca za spomínanú stranu HSĽS – ako poslanec Národného zhromaždenia v Prahe. Kvôli vykonávaniu tejto činnosti bol však neskôr zo školských služieb prepustený. To prišlo však až v období po roku 1945. Potom sa zamestnal v Nitre, kde pracoval ako robotník na Pozemných stavbách. (Pažitný, 2006).

Na post starostu Nitry ho zvolili ešte pár rokov predtým, a to dňa 21. septembra 1932. Aj napriek tomu, že v tejto funkcii pôsobil krátko, všetko svoje úsilie vynaložil na povznesenie Nitry. Domnievame sa, že ako vtedajší starosta mesta Nitra, chcel využiť svoje postavenie aj na zveľadenie kostolov a iných vzácnych pamiatok.

Okrem iného pôsobil aj na Zobore ako riaditeľ školy, kde v tejto pozícii zotrval desať rokov až do skončenia svojej pedagogickej činnosti roku 1945.

František Mojto zomrel v Nitre 11. januára 1971. Mestské zastupiteľstvo vyjadrilo svoju vďaku za prácu Františka Mojtu na pozícii starostu Nitry tým spôsobom, že pomenovalo jednu ulicu jeho menom - Ulica Fraňa Mojtu (predtým Jašíkova ulica). (Synaková, 2009).

Dielo:

František Mojto ako hudobník založil v Čadci cirkevný spevokol, s ktorým účinkoval pri rôznych príležitostiach. 13. februára 1921 v Nitre pri príležitosti slávnostnej vysviacky prvých slovenských biskupov (Dr. Karol Kmet'ko pre Nitru, Mons. Marián Blaha pre Banskú Bystricu a Mons. Ján Vojtaššák pre Spišskú diecézu), vystúpil v programe so svojím spevokolom z Nových Sadov, kde sa v tom čase zdržiaval a bol aj zároveň jeho zakladateľom. (Pažitný, 2006).

Aktívne sa zapájal do miestnej spolkovej činnosti – bol funkcionárom Krajinského učiteľského spolku, Zemského učiteľského spolku, redaktorom mesačníka Slovenský učiteľ - redakciu Slovenského učiteľa prevzal po Martinovi Ježovi, taktiež bol zodpovedným redaktorom dvojmesačníka Slovenský pedagóg (1944) a dokonca aj predsedom hasičského spolku. (Belás, 1998).

Do časopisu Slovenský učiteľ ako jeho redaktor prispieval článkami týkajúcimi sa aktuálnych otázok doby, zameraných predovšetkým na učiteľa a školu.

Nakoľko už aj z predošlej praxe poznal konkrétne, čo treba v tejto oblasti spraviť, a že žiakom chýbajú národne ladené učebnice, začal sa venovať ich tvorbe. Jedna časť jeho diela bola zameraná na písanie učebníc pre žiakov a v druhej časti sa zaoberal písaním metodických príručiek pre učiteľov. (Žbirková, 1995).

K jeho prvým dielam patrí Názorná čítanka, Cvičebnica slovenského jazyka a Šlabikár, ktoré spracoval v roku 1923. Nezabudol ani na samotných učiteľov a ešte v tom istom roku vydal Návod k novému šlabikáru a metodické príručky pre učiteľov. O päť rokov neskôr (1928) vyšiel jeho Nový abecedár a dva roky nato (1930) zemepis pre 6.- 8. roč. - Vlast' a svet. V spoluautorstve s Jánom Schulzom vydali učebnicu Naša reč I.-VI. Spomínané učebnice posielali aj na slovenské školy do Juhoslávie. V roku 1940 bol literárne činný aj v pedagogickej spisbe, a tak vyšla čítanka pre prvý ročník ľudových škôl pod názvom Hviezdičky a metodická príručka pre učiteľov Základný výcvik v čítaní. Ešte v tom istom roku vyšla aj učebnica Slniečko, ktorej autorom nie je nik iný ako František Mojto. (Žbirková, 1995).

Celkovo vo svojich publikáciách poukazoval jednak na finančnú situáciu nešťátnych učiteľov, ale tiež sa zaoberal aj otázkami základného vzdelania mládeže, pričom navrhoval rozšíriť školopovinnosť na 8 rokov, t.j. do 14 rokov fyzického veku dieťaťa. Odstrániť preplnené triedy žiakmi chcel vyriešiť striedavým vyučovaním.

Dôraz kládol najmä na spravodlivú klasifikáciu žiakov. Podstatu videl v preskúmaní dieťaťa, teda v informovanosti rodičov o prospievaní dieťaťa, v odmeňovaní snaživého, a naopak k pobádaniu k práci ľahostajného žiaka. (Milo, 1995).

František Mojto (pisateľ zbežskej kroniky) učil v Zbechoch od roku 1930 s jednoročnou prestávkou na ďalšie štúdium do roku 1939.

Počas jeho činnosti na starostovskej stoličke sa pokračovalo v regulácii rieky Nitry, budovali sa školy, zaviedlo sa elektrické osvetlenie, vybudovala sa kanalizácia, nepochybne tam patrilo aj dláždenie ulíc, úprava okolia Župného domu. Podporil aj Kostol sv. Urbana nachádzajúci sa v mestskej časti Zobor, ktorý je zasvätený sv. Urbanovi patrónovi vinohradníkov. Jeho zásluhou sa zaviedol aj mestský rozhlas a robila sa nadstavba budovy pri kláštore, a mnohé ďalšie akcie. (Pažitný, 2006).

2.2 LADISLAV DIERA

Biografia:

Ladislav Diera sa narodil v rodine veľkostatkára 9. apríla 1904 v Klačne (Gajale). Do osvetovej činnosti sa zapísal ako učiteľ, organista ako aj zakladateľ Úverného družstva v Zbehoch.

Po svojich rodičoch zdedil Ladislav Diera nepochybne hudobné nadanie. Jeho matka sa venovala spevu, maľovaniu obrazov a vyšívaniu. Otec Ladislava Dieru - Alojz Diera (1879 –1958) napísal dejiny Nitrianskeho Pravna a okolia, bol učiteľom, hudobníkom a organizátorom hudobného života. Práve z jeho skúseností Ladislav čerpal. Neskoršie ich spájala aj rovnaká práca správcu školy, pretože jeho otec túto funkciu vykonával dlhé roky v Nitrianskom Pravne pri Prievidzi. (Paldauf, 1985).

Z týchto informácií nám vyplýva, že Ladislav Diera bol už od malička vedený k tejto práci po boku svojho otca, ktorý mu bol veľkým vzorom.

Ladislav Diera najprv študoval na Učiteľskom ústave v Štubnianskych Tepliciach a po úspešnom skončení lýcea ako dvadsaťtiročný prišiel do Zbehov. Ako čerstvý učiteľ si začal hľadať prácu, aby využil svoje vedomosti, ktoré nadobudol v lýceu. To sa mu aj podarilo docieľiť, nakoľko vzápätí vyhral konkurz na post správcu školy, oženil sa a spolu so svojou ženou a tromi deťmi sa v Zbehoch aj usadil. Pridelený mu bol učiteľský byt v školskom dvore. (Paldauf, 1985).

Ktovie, ako by sa bol ďalej vyvíjal život Ladislava Dieru, keby ho neboli zvolili za správcu školy. Možno to bol osudový krok, ktorý mal prísť, lebo v opačnom prípade by asi sotva zotrval v Zbehoch.

V tej dobe bolo zvykom, že správcovi školy prislúchala prvá trieda a ani v tomto prípade tomu nebolo inak. A tak začal učiť. V spomienkach ešte žijúcej dcéry Ladislava Dieru A. Budínskej, rod. Dierovej, sa vynárajú živé predstavy, keď bola ešte dieťa a za „apíkom“ ako ho volala chodila do školy. Podľa jej slov bol učiteľom veľmi trpezlivým vo vzťahu k deťom. Mal pekné, úhladné písmo, a preto ho pri mnohých príležitostiach volali písať rôzne dokumenty. Aj otec Františka Mojtu, vtedajší župan mesta Nitra ho požiadal napísať kroniku mesta, nakoľko jeho pravopis veľmi dobre poznal.

Bol mimoriadne nadaný nielen čo sa týka hudobnej stránky, ale jeho výhoda spočívala aj v tom, že ovládal viacero jazykov a neustále sa v cudzích rečiach aj zdokonaľoval. Dôkazom toho bol aj fakt, že okrem svojho materinského jazyka sa vedel dorozumieť

napríklad po nemecky, maďarsky a v neposlednom rade aj po francúzsky. To mu uľahčovalo komunikáciu v ostatných krajinách, ak by bolo treba vycestovať.

Vo svojej práci mal zmysel pre poriadok, ale popri nej sa rád venoval aj svojim záľubám a koníčkom.

Počas svojho života prešiel rôznymi peripetiami, lenže osudným sa mu stal deň, keď ho po dvadsiatych piatych rokoch pôsobenia na poste správcu školy v Zbehoch zámerne prepustili. Predchádzalo tomu však preloženie najskôr do Drážoviec, potom až na Východné Slovensko, čím mu chceli zamedziť vykonávať svoju profesiu. Jedným z dôvodov jeho prenasledovania bol aj fakt, že bol nemeckého pôvodu, a to mnohým vtedajším komunistickým predsedom a funkcionárom nevyhovovalo. (Budínska, 2004).

Nepomohol ani príhovor starostu Solčanského, keď v liste žiadal vrchnosť školstva o vysvetlenie a zmenu tohto rozhodnutia. Nerozumeli, prečo chcú prepustiť zo služby človeka, ktorý sa toľko obetoval pre dobro celej dediny a ktorý nikdy nikomu neuškodil. Napokon Ladislava Diera komunisti zajali a dlhý čas ho väznili. Príčinou jeho väzby pravdepodobne bolo aj udanie z vlastných radov oddielu v ktorom pôsobil, pretože v tej dobe prevládalo udavačstvo. Svedčí o tom fakt, že ani v samotnej zápisnici nie je uvedený dôvod, pre ktorý bol vo väzbe. Jedna príčina udavačov bola zrejme taká, že pri stretnutí v Nemecku si podal Diera ruku z Rumštetom na znak priateľstva.

Po prepustení z učiteľstva bol samotný Diera nútený zamestnať sa ako robotník v cestných službách. Ani tam však nenašiel pokoj. Neustále bol kontrolovaný zo strany vrchnosti, či v skutočnosti vykonáva prácu rádového robotníka. (Budínska, 2004).

Za čias slovenského štátu sa rozhodol vycestovať do Ruska. Nadporučík Ladislav Diera sa tu zúčastnil vojny. Písal sa rok 1943. V Rusku však zotrval len krátko, pretože dostal ochorenie týfus, a tak bol nútený sa pre zdravotné problémy po necelom roku (1944) navrátiť domov. Pricestoval na rodné Slovensko, kde sa aj natrvalo usadil a žil tu so svojou manželkou a deťmi až do chvíle, kým ešte viacej neochorel.

Ako šesťdesiatdvaročný Ladislav Diera podľahol na ochorenie rakoviny pľúc. Bolo to v rodných Zbehoch 11. novembra roku 1966. (Budínska, 2004).

Dielo:

Na základe toho, že ovládal hru na viacerých hudobných nástrojoch (klavír, husle, violončelo) a vôbec všetkých nástrojoch okrem fúkacích, niet sa čomu čudovať, že ho vymenovali za organistu v miestnom kostole. Venoval sa komponovaniu náboženských piesní. Na organe hrával nielen vo svojej obci, ale aj v okolitých dedinách – v Lužiankach, Čakajovciach, a mnohých ďalších, kde sa dopravoval najčastejšie za pomoci konského záprahu. V úlohe organistu spočinul celý život, spolupráca kňazov a školy bola v tej dobe veľmi dobrá.

Potom sa u neho zrodila myšlienka vytvoriť z triedy javisko, čo sa mu aj podarilo zrealizovať, a tak vzniklo v škole divadlo. Bolo to vôbec prvé divadlo, aké v živote v obci existovalo. Pod jeho vedením sa deti naučili krásne recitovať a od malička im vstúpil, aby boli hrdý na Slovensko ako bol aj on sám. Ale to ešte ani zďaleka nie je všetko. Aby obohatil kultúrny a spoločenský život občanov ešte viac, začal usporadúvať:

- veľké hasičské, ale aj klasické plesy
- bály
- majálesy

Oplýval organizačným talentom, a preto mu nerobilo problém založiť potravné družstvo, kde pomáhal slabším roľníkom.

Dokonca ho pán vtedajší farár požiadal ísť do rodín, kde manželia bijú svoje ženy, aby im pohrozil udaním, a tak aj bolo. Diera sa nebál a mnohokrát sa mu prišli poďakovať ženy, že odkedy pohrozil ich mužom, keď sa tváril, že píše na svojom písacom stroji správu, už im neublížujú. Nezištne pomáhal iným, ako to len bolo možné.

Vyznal sa v liečivých rastlinách, prednášal o bylinkách nielen deťom počas prechádzok v prírode, ale aj dospelým. Fascinovala ho botanika, vlastnil krásnu záhradku z vlastnými skalkami o ktorú sa vzorne staral, a mnohí mu veru závideli jeho húževnatosť. Zdá sa to až priam neuveriteľné, ale popri všetkých funkciách zvládal ešte starostlivosť o svojich vyše tridsať včelínov.

Ladislav Diera nepochybne zastával nespočetné množstvo funkcií, no dôležité je, že všetok svoj voľný čas venoval kultúrnemu rozvoju obce a vedel sa rozdať pre blaho všetkých. Zanechal tu po sebe okrem iného písací stroj a starý klavír ešte z obdobia 1. ČSR (uvádzam ich v prílohách obr.3, 4 a 5) na ktorý je jeho dcéra A. Budínska patrične hrdá. Ako sama vraví, ich hodnota je nevyčísľiteľná, nakoľko sú v nich ukryté pekné spomienky na časy, keď bol jej otec Ladislav Diera ešte medzi nami. Česť jeho pamiatke!

2.3 JÁN MRVA

Biografia:

V roku 1895 sa narodil prvý mestský policajný komisár - Ján Mrva, ktorý sa v odbornom živote preslávil ako publicista a historik.

Pochádzal z piatich detí a narodil sa ako najmladší v rodine železničiara konkrétne 15. septembra 1895 v Moravskom Jáne. V Nitre vychodil tri triedy ľudovej školy, ďalšie v Satu – Mare (v Rumunsku) a roku 1907 ho prijali na gymnázium do Bratislavy . Tu absolvoval prvé štyri ročníky, neskôr prestúpil na gymnázium do Skalice, bolo to v školskom roku 1911-1912, kde aj napokon zmaturoval (1915).

Veľmi pozitívne vplýval na neho prof. Jozef Rozim, ktorý sa stal neskôr riaditeľom gymnázia v Nitre a z Jánom Mrvom úzko spolupracoval. (Pažitný, 2006).

Cez prvú svetovú vojnu ho vydali na front. Po maturite narukoval k 72. pešiemu bratislavskému pluku, pričom vojnu prežil v Haliči a Taliansku na bojiskách. Dovolenku a voľný čas s ňou spojený v októbri 1918 využil nato, aby sa v novembri 1918 hlásil ako dobrovoľník do československého vojska v Malackách. Následne 27. decembra prišiel ako vojak do Nitry kde ho Dr. Pavol Blaho (vtedajší zástupca 1. dočasnej vlády pre Slovensko) určil za osobného tajomníka nitrianskeho župana Dr. Ľudovíta Okánika a súčasne aj za referenta pre vojenské veci. (Belás, 1998).

Ján Mrva mobilizoval vojsko v Nitrianskej župe, ktoré úspešne čelilo agresii vpádu maďarskej Červenej armády na Slovensko. Vymanil sa spod národného útlaku v Uhorsku, nakoľko jedinú záchranu videl vo vznikajúcom spoločnom útvere českého a slovenského národa v Československej republike. (Košovan, 2009).

Keďže mu nebola ľahostajná bezpečnosť občanov, zriadil policajné komisariáty v nasledovných mestách, a tak stal sa policajným kapitánom v Leviciach, Nových Zámkoch, Prievidzi, Hurbanove, a Hronskom Beňadiku (od roku 1920 do roku 1926). Celých osemnásť rokov vykonával funkciu mestského policajného komisára, nakoľko po zrušení žúp prešiel konkurzom do služieb mesta Nitry. (Košovan, 2009).

Ján Mrva zostavil menoslov starostov mesta Nitra od r.1113 - až do r.1945 nachádzajúceho sa v štátnom archíve Nitra – pobočka Nitra. Ako posledného menovaného uvádza niekdajšieho starostu Františka Mojtu.

Ján Mrva prešiel rôznymi životnými úskaliaми. V roku 1944 ho zatklo gestapo pre účasť v protinacistickej skupine a aj napriek tomu, že ho uväznili najprv v Nitre a potom v Sereďi, podarilo sa mu nakoniec oslobodiť. Stalo sa tak pri prechode frontu väzňov.

Po oslobodení sa Ján Mrva vrátil na predošlé pracovisko avšak 1948 ho prepustili zo služieb národného výboru a o štyri roky nato bol nútený presťahovať sa aj s rodinou do Borského Mikuláša. (Belás, 1998).

Aj napriek všetkému naďalej horlivo publikoval vďaka čomu bol neustále v kontakte s významnými osobnosťami literárneho života (či už formou stretnutí alebo písania), akými boli napríklad: Janko Silan, Rudolf Dilong, Ján Damborský, a Štefan Krčméry (tajomník MS a redaktor Slovenských pohľadov).

Vzhľadom na publicistické schopnosti Jána Mrvu dňa 21. júna 1932 predniesol na pohrebe jazykovedca Jána Damborského nekrológ. Vychádzame z toho, že pokladal za svoju povinnosť využiť svojich predispozícií aj napriek tejto smutnej udalosti. Môžeme sa len domnievať, že to bolo prianím samotného Damborského, ktorý ho o to pred svojou smrťou požiadal.

Medzi ďalší okruh ľudí pôsobiacich v blízkom okolí Jána Mrvu patril aj jeho dlhoročný priateľ Rudolf Dilong. Tesne pred odchodom za vojenského kňaza na východný front mu stihol ešte darovať korešpondenciu z konca 30. a začiatku 40. rokov. Reakcia Jána Mrvu na tento dar sa dala očakávať. Rozhodol sa venovať ju Matici slovenskej, čím chcel zabezpečiť jej zachovanie pre ďalšie generácie. (Pažitný, 2006).

Z posledným menovaným a primátorom nitrianskej nemocnice MUDr. Š. Závodným sa Ján Mrva počas liečenia v Nitre veľakrát rozprával na tému pozdvihnutia historického významu Nitry. Chceli tak urobiť práve umiestnením sochy Veľkomoravskej ríše v mestskej časti na vrchole nazývanom Zobor. Túto myšlienku sa im bohužiaľ nepodarilo dotiahnuť do konca. Ktovie, ako by tomu bolo, keby sa Ján Mrva dožil ďalších rokov života.

Ján Mrva napokon zomrel 24. júna 1980 v Nitre. (Košovan, 2009).

Na znak vďaka Jánovi Mrvovi nesie jedna z ulíc v mestskej časti Čermán práve jeho meno. Hlavným dôvodom bol aj fakt, že Ján Mrva má podiel na národnom a kultúrnom povznesení mesta pod Zoborom. L. Belás (1998, s. 103) píše: „taký bol Ján Mrva - zapálený patriot, nadšený národovec.“

Dielo:

Jeho najrozsiahlšie dielo nazval Nitrianske tlačiarne a spracovával ich v rokoch 1948 – 1960, pričom ich produkcia bola v rokoch 1838 - 1957. Rukopis tejto bibliografie doteraz nájdeme v Literárnom archíve MS v Martine.

Autor knihy L. Belás (1998, s. 103) opisuje: „ v monografii spracoval 120-ročnú produkciu nitrianskych tlačiarňí, zhodnotil všetky knihy a časopisy vytlačené v uvedenom čase v Nitre, zaznamenal bibliografické údaje o takmer dvoch tisícoch kníh (789 slovenských, 824 maďarských, 299 latinských, 35 nemeckých) a o produkcii 898 jednotiek časopisov“.

Uviedol tu tiež aj dejiny Neugebauerovej tlačiarne (1838).

Ako šesťdesiatosem ročný sa vrátil s rodinou do manželkinho rodiska a ešte ako dôchodca aktívne pracoval vo vlastivednom krúžku. Vzácné z jeho publicistickej činnosti sú články o prevrate od októbra do decembra 1918 v Nitre, ktoré uverejňoval v nitrianskom týždenníku *Národná stráž* (1931-1932).

Na podnet Miestneho odboru Maticе slovenskej v Nitre ich vydal aj knižne ako „ Paberky k dejinám štátneho prevratu v Nitre“ (1933). Premietol v nich skoro každý deň tohto obdobia, na jednej strane poukazoval na národnú vlašnosť až hazardérstvo mnohých a na strane druhej na veľký národný zápal vtedajších obyvateľov Nitry, ale aj širšieho okolia.

V roku 1939 (po vydaní Paberkov) sa *Národná stráž* pretransformovala na Nitriansku stráž. Ján Mrva uverejňoval v Nitrianskej stráži predovšetkým články o histórii Nitry nakoľko ho fascinovali dejiny ako také a všetko s nimi spojené.

V časopise *Serafínsky svet* písal o aktivitách nitrianskych reholí, o histórii a činnosti misijného domu písal v *Hlasoch z domova* a z misií, v časopise *Slovensko* dával na známosť čitateľom, ako sa od roku 1883 stala Nitra strediskom organizovanej maďarizácie Slovákov FEMKE (Hornouhorským maďarským vzdelávacím spolkom). (Belás, 1998).

Osobná bibliografia obsahuje okolo sto článkov a esejí o histórii Nitry, o vianočných zvykoch, o nitrianskych vinohradníckych artikulách, o básnických zbierkach Janka Silana a Rudolfa Dilonga a iných.

Knižne spracoval históriu chrámu Matky Božej v Nitre na Kalvárii ako „Púť u Matky Božej Nitrianskej“ (1941). (Pažitný, 2006).

Jeho priatelia ho poznali aj ako vášnivého zberateľa fotografií zo starej Nitry, historických listín a kníh. Viaceré z nich venoval Matici slovenskej, spolku sv. Vojtecha a Slovenskej muzeálnej spoločnosti.

Fotografie Nitry (od roku 1900) sú z historického hľadiska veľmi hodnotné a množstvo z nich sa použilo v publikácii „Nitra“ (1977). (Pažitný, 2006).

Nikto nemôže poprieť, že Ján Mrva urobil maximum pre to, aby mali z čoho čerpať ďalšie generácie či už z hľadiska histórie, publicistiky, ale aj policajných služieb. Slúži ako príklad a môže byť vzorom pre mladých ľudí kráčať v jeho stopách.

3 ĽUDOVÝCHOVNÁ A OSVETOVÁ ČINNOSŤ V OBCI ZBEHY V 1. POLOVICI 20. STOROČIA

3.1 Postavenie a vplyv školy v obci

Miestna škola v Zbehoch bola založená v roku 1706. Spočiatku k nej boli pripojené Čakajovce a Lužianky, tie sa neskôr odtrhli. Podľa toho patrila škola v Zbehoch medzi najstaršie na okolí, nakoľko v Nitrianskom obvode bolo iba 37 ľudových škôl. Školu zriadila katolícka cirkev, ale chodili do nej aj žiaci iného vierovyznania.

Školská budova bola na konci obce pri kostole. Pozostávala z jednej učebne, z dvoch izieb, kuchyne, komory, maštale, malej záhrady a dvora pod jednou strechou s učiteľským bytom. V učebni bez dlážky boli dve lavice, jeden zlý stôl a nič iné.

Návšteva školy bola najprv iba dobrovoľná. Závisela na tom, ako chápali rodičia jej význam.

Do Zbehov prišli (1900-1918) prvé učiteľky: Helena Clementisová, Margita Kochová, a Jolana Hankóczy.

Pôsobili tu títo učители: Jozef Német, Jozef Valič, Ján Kučera (v Zbehoch učil takmer pol storočia), Theofil Frimmel. Škola mala vtedy dve triedy. V roku 1913 sa postavila aj tretia trieda. Prvým učiteľom tretej triedy bol N. Sadecký, po ňom Rudolf Námer. V roku 1919 bol hlavný učiteľ T. Frimmel, rodák z Dojča pri Prievidzi, ktorý sám vyučoval 214 detí. Československá republika však vydala v roku 1922 tzv. malý školský zákon, ktorým rozšírila školopovinnosť do štrnásteho roku veku.

Správca školy T. Frimmel v roku 1925 odišiel na trvalý odpočinok. V Zbehoch pôsobil skoro tridsať rokov.

Za jeho účinkovania sa objavila v škole prvá mapa, ako pomôcka, prvé guľkové počítadlo, neskôr už aj prvé prírodopisné a dejepisné obrazy. On prebojoval prvé aj druhé rozšírenie školy po dvoch storočiach aj stavbu dvoch učební.

Vizitácia (t.j. inšpekcia činnosti nižšieho katolíckeho duchovného vyšším) hovorí o škole, že je slovenská a maďarská a že sa v nej učí len čítať. Vážnou príčinou pre ktorú sa v škole neučilo písať, bola nedostupnosť a pomerne vysoká cena papiera. Až neskôr sa dostali do škôl tzv. bridlicové tabuľky, na ktoré žiačikovia písali „gríflikom“ - kriedou. Tabuľka a „gríflík“ sa udržali v škole ešte okolo roku 1920 - 1925, až potom ich úplne vytlačil papier, tužka a pero.

Základným predmetom vyučovania bolo náboženstvo, čítanie, neskôr aj písanie a počty. Obsah vyučovania sa rozširoval len veľmi pomaly.

Po ňom nastúpil v roku 1926 Ladislav Diera a následne aj Jozef Malgot. V tomto školskom roku bolo v prvej triede 115 žiakov, v druhej a tretej triede 56 žiakov. V školskom roku 1927/1928 bolo v triede spolu 186 žiakov. Počas nasledujúcich štyroch rokov sa počet žiakov zvýšil na 302. Vyučovali tu štyria učitelia, jeden z nich bol hlavou učiteľského zboru, jeho úradný titul „správca školy“ sa začal udomáčať aj medzi občanmi. Starší ho volali „pán organista“, lebo funkciu organistu a správcu školy zastával ten istý – Ladislav Diera.

Okrem učiteľských povinností a hlavnej povinnosti organistu - hrať v kostole a spievať pri obradoch - patrilo ku jeho povinnosti aj zvoniť ráno, napoludnie, večer, a keď sa blížila búrka. Taktiež spisoval ohlášky, tzn. osobné údaje ženícha a nevesty. Učiteľ bol aj notárom, a to preto, aby si privyrobil ku vlastnému učiteľskému platu.

V školskom roku 1931/1932 škola pozostávala z ôsmich ročníkov, s počtom žiakov 308. Obec postavila novú poschodovú budovu, v ktorej sa začalo vyučovať 5. mája 1932. V novej budove boli umiestnené triedy 1., 3., 4. a 5. V starých miestnostiach 2. a 6. Nová budova bola poschodová so štyrmi učebňami, kabinetom a zborovňou.

V školskom roku 1933/1934 ju navštevovalo spolu 336 žiakov, z toho 180 chlapcov a 156 dievčat. Dňa 1. septembra 1935 bol otvorený 1. ročník Ľudovej školy hospodárskej pre chlapcov a dievčatá, po splnení 8-ročnej školopovinnosti ešte ďalšie dva roky. Vyučovalo sa na nej vo večerných hodinách, po dva dni v týždni.

Popri všeobecnovzdelávacích predmetoch sa učili odborné predmety: chov zvierat a pestovanie rastlín.

Učiteľský zbor do roku 1940 tvorili: J. Zavadský, J. Ch. Mravík, J. Štefkovič, M. Pavlík, F. Mojto a I. Klosterman.

František Mojto (pisateľ zbežskej kroniky) učil v Zbehoch od roku 1930 s jednoročnou prestávkou na ďalšie štúdium do roku 1939.

Ako sám píše:

„ Keď som prišiel do Zbehov, bola škola v období svojho najprudšieho rastu. Bolo treba veľa všeličoho, obec nestačila s peniazmi, niekedy ani nebolo dosť pochopenia a ochoty zo strany majetných členov obecného zastupiteľstva a školskej stolice odhlasovať peniaze na potreby školy. Príčina bola jednoduchá: čím väčšie boli výdavky obce, tým väčšie dane (obecné prirážky ku štátnym daniam) musela obec vyberať. Čím viac rolí kto mal, tým

viacej prirážok platil. Tak sa stali práve najzámožnejší statkári, nájomcovia a niektorí roľníci hamovníkmi rozvoja obce, a to nielen v oblasti školskej.

V jednej učebni sme sa ešte učili v starých, možno vyše 100-ročných laviciach, ktoré vôbec nerešpektovali telesné rozmery žiakov, prvákom a druhákom z nich trčal iba vršok temena. Mali sme spolu so žiakmi nesmiernu radosť, keď sme dostali do troch učebni modernejšie lavice. Vyhotoval ich miestny stolársky majster Ernstheim. Učebných pomôcok bolo veľmi poskromne, boli drahé, pomáhali sme si tak, že sme s nadšením zhotovovali pomôcky sami, kreslili sme nástenné mapy, zhotovovali modely telies, zbierali nerasty, chrobáky, motýle, s výdatnou pomocou žiakov sme postupne zaplňali prvý kabinet v novostavbe školy. Tam sme zariadili vďaka porozumeniu obce aj školskú dielňu. Z nej vyšla nejedna učebná pomôcka.“ (Kronika obce Zbehy, s. 10 - 11).

V rokoch 1940 – 1949 sa v kronike nenachádzajú žiadne záznamy. Z neznámych príčin nie je písaná. Pravdepodobne vojnové a pohnuté časy od roku 1938 – 1945 mali za následok, že dejiny školy nemal kto zaznamenať.

Školský rok 1949/1950 sa začal riadne 1. septembra 1949 so striedavým vyučovaním. Škola má dve vlastné učebne a jednu triedu zriadenú naproti školy. Svoju budovu, novopostavenú so štyrmi učebňami, musela zapožičať pre Strednú školu, ktorá ju užívala od roku 1947. Začiatok školského roka priniesol zmeny v učiteľskom zbore. Odchodom Ignáca Vítazku prevzala správu školy Magda Lukáčiková - učiteľka, ktorá ju viedla až do 31. augusta 1949.

Dňa 1. septembra 1949 prevzal správu školy Koloman Lomnický, menovaný za riaditeľa školy Zbehy. Počet žiakov v piatich triedach bol dokopy 231.

Vďaka početnému zastúpeniu učiteliek sa zintenzívnila výučba domácich náuk, ručných prác, varenia. Aj pre dospelé ženy bol kurz varenia a šitia.

Osvetová a ľudovýchovná činnosť spočívala v spojení mladšej a staršej generácie, čo sa aj napokon podarilo naplniť. Venovali sa mimoškolskej činnosti v úvernom a potravnom družstve, v hasičskom zbore, zriadili si nedeľnú čítareň časopisov, do ktorej si obstarali darom pravidelné zasielanie okolo 50 periodík, cvičili spev a divadlá.

S pomocou mládencov – remeselníkov zhotovili javisko, maľovali kulisy. Bola to radostná robota, aj keď po každom predstavení museli javisko rozobrať a ku predstaveniu ho znovu postaviť v niektorej učebni, lebo inej súcej miestnosti v obci nebolo. (Kronika obce Zbehy).

• 3.2.1 Šírenie divadelného umenia

Ochotnícke divadlo začalo hrať už predtým a v roku 1927 zahrali žiaci hru „Betlehemský hlásnik“. Dospelí ochotníci zahrali rok nato prvé ochotnícke predstavenie Urbánkovu hru „Hrob lásky“. V tom istom roku aj „Rozmarín“. Neskôr vianočnú hru „Slepý pastier“. Najviac predstavení sa odohralo v roku 1930, a to menovite:

- ✓ Bludár
- ✓ Škriatok
- ✓ Kubo
- ✓ Kamenný chodníček
- ✓ Mánotratný syn
- ✓ Ďuro ide na svadbu
- ✓ Nájdené dieťa

V roku 1931-1932- Krásne milovanie a Mlynár a jeho dieťa, Traja Králi, Strašidlo a Horváthovej hra: Slovenská sirota. Hrali sa hry O matke vlasti, Pokuta za hriech, O pol noci a slobodní manželja. Ďalší rok to bola Svätovánska noc.

V roku 1934 -1937- Narodil sa pán a Srdce, Čakáme, Hrob lásky, Rubínová brošňa, Číslo 36 a 37, Božie mlyny, Jankušova dcéra, Pre matkin hriech, Hriešnica, Martinko Klinkáš. Jedinou odmenou všetkým bol záujem obecnstva. A ten nebol malý, každú hru opakovali tri - štyri krát. Vtedy ešte nebolo kino ani televízia, aj rozhlas bol iba poskromne, bola to jediná kultúrna zábava. Mali pri nej konkurenta len v susedných Lužiankach - Kajsa. Tam bolo niekoľko železničiarov – Čechov, tí mali ako herci skúsenosti. Vedeli teda usporiadať predstavenia na vyššej úrovni ako oni. Mali aj stále javisko a priestranú miestnosť. Všetličo od nich odpozorovali z hereckej oblasti a potom uplatnili doma. (Kronika obce Zbehy).

• 3.2.2 Dobrovoľný hasičský zbor

Oheň bol postrachom dediny, pretože v tej dobe boli príbytky zhotovované väčšinou z horľavých materiálov - teda zo slamy a kôrovia. Nedalo sa predvídať pokiaľ sa bude šíriť

a kde prestane brať svoju daň. Len zriedka sa uspokojil s jedným domom, na ktorom vznikol.

Požiare sa rozširovali predovšetkým v čase poľnohospodárskych prác. Keď vznikol v dedine požiar, signálom bolo, keď niekto dobehol ku kostolu a bil na zvone jedným bokom na poplach a obecný hlásnik trúbil na rohu. Každý bežal chrániť ešte nehoriace budovy, lebo na tých, ktoré sa už chytali alebo už horeli, už nebolo čo zachrániť, len sa starať, aby pod horiacou slamenou strechou a krovmi neprehorela povala do vnútra. Chlapi vyvádzali dobytok z maštale cez humno ku potoku a strážili stodolu, najmä keď v nej bola ešte nevymlátená úroda obilia.

Oheň netrval dlho. Slamená krytina zblkla rýchlo, ostalo len pozametať povalu a pozalievat' ohorené krovy, ktoré nestačili zhorieť. A čo najskôr postarať sa o novú strechu, aby múry boli chránené pred prípadným dažďom a nenamokli.

Z poznámky v matričnej knihe vidno, aký význam malo, keď sa podarilo vzniknutý oheň obmedziť a zhasiť.

Robili sa viaceré preventívne protipožiarne opatrenia. Stolica zakázala hromadenie slamy a sena v neprerušených radoch a kopách v humnách. Každý dom musel mať háky na strhávanie horiacich krovov a pripravené nádoby s vodou na hasenie. Každý dvor musel mať studňu. Bolo zakázané klásť otvorený oheň pod kotlom za veterného počasia na dvore. Nebezpečenstvo požiaru a opatrenia proti ohňu boli nielen vo vnútornej obci, ale aj v chotári v dozrievajúcom obilí. Cez žatvu boli stanovené hliadky na veži a v chotári. Nezachovali sa však písomné správy o požiaroch obilia na koreni.

Oheň neobišiel ani strechu panskej krčmy. Zhorelo v nej uskladnená suché krmivo a stádo 60 oviec, ktoré nevedeli vyhnat' z maštale.

Roku 1923 zhorelo 9 stodôl s nevymláteným obilím a hospodárskym náradím. V septembri 1929 deväťročný chlapec založil v humne pri hre so zápalkami požiar, ktorý sa rozšíril na strechy jednej tretiny obce.

Rok nato vznikol oheň naproti kostolu, rozšíril sa na humná a zastavil sa na tej strane obce až na jamách pri zákrute hradskej.

Po prvej svetovej vojne obstarala obec štvorkolesovú striekačku a založila dobrovoľný hasičský zbor.

Vyšetrovanie príčiny každého požiaru sa skončilo spravidla zistením, že vznikol z neznámej príčiny. Po veľkých požiaroch v rokoch 1929 -1930 si pohotoví obchodníci bratia Ringwaldovci zriadili sklad stavebného materiálu a krytiny. Ich obchodom prešla obnova všetkých zhorených striech, lebo na čo nestačili skromné peniaze a náhrada

priznaná poisťovňou, to dali na úver Ringwaldovci. A tak sa postupne vynovovali strechy celej obce. Veľké požiare boli vždy vo dne, spálili strechy celej časti obce, ale po nich ostalo ešte vždy dosť nezhorených striech. Nezhorené strechy sa zapálili pravidelne okolo polnoci a spálili 2 až 3 strechy, ktoré boli vysoko poistené proti požiaru.

Vznikalo podozrenie, že si oheň založili sami majitelia, aby získali poisťnú náhradu a z nej uhradili náklady obnovy strechy. Toto podozrenie rástlo, keď narastal počet takýchto požiarov takmer týždenne. Okresný úrad v Nitre podal Krajskému úradu oznámenie, že dňa 10.3. 1930 vypukol v dome vdovy Márie oheň, ale nie „z neznámej príčiny“, lež celkom jasne je to prípad podpaľáčstva, len policajtom sa dosiaľ nepodarilo vypátrať páchatel'a. Zhorela strecha tejto budovy, ako aj strechy susedných 10 malých chalúp, ktoré boli nápadne vysoko poistené. Oheň sa zastavil pri domčeku, ktorý už poistený nebol, ale na druhý deň sa už dal poistiť aj tento majiteľ, a preto v najbližšej dobe sa dá očakávať, že na tom istom rade ešte zhoria aj ostatné chalupy, ktoré sú pod slamou. Susedné dediny už vyhoreli za predošlé tri roky. (Kronika obce Zbehy).

• 3.2.3 Úverné družstvo

Nadväzujeme na obdobie z 19. st., kedy dňa 9. februára 1845 založil Samuel Jurkovič v Sobotišti, kde bol učiteľom a notárom Gazdovský spolok. Bol to vôbec prvý svojpomocný úverný spolok v strednej Európe. Gazdovský spolok vznikol už v 19. st., no nakoľko bolo možné zakladať gazdovské spolky len pri počte 30 gazdov, naplno začali fungovať až v 20. storočí.

Gazdovský spolok mal 12 zakladajúcich a 30 riadnych členov, ktorí ukladali do spolkovej pokladnice svoje peňažné úspory a príbytky, v ktorých spolok požičiava svojim členom peniaze na rôzne potreby. Sporenie však nebolo jedinou povinnosťou člena.

Podľa spolkových stanov sa člen družstva nesmel dopustiť verejných priestupkov a pokušení, musel sa vystríhať opilstva, kartárstva, nočného túlania a márnотratných výdavkov. Na pamiatku svojho vstupu do družstva musel každý člen zasadiť v obci aspoň dva stromčeky.

Jurkovič opísal založenie Gazdovského spolku takto:

„Ústav náš hospodársky alebo gazdovský povstal z veľmi nepatrných prostriedkov usilovnosťou našich občanov. Tento ústav teda nepovstal ani z mudrovania ako plod

sebestva, ale vyrástol zo samého slovenského ľudu a národa ako z jadra lipového.“ (Maťašík, 2003, s. 85).

Jurkovičov príklad nasledovali ďalšie obce, kde sa družstevná myšlienka plne ujala a hlboko zakorenila. Koncom 90-tych rokov 19. storočia už bolo v Uhorsku 270 úverných družstiev. V roku 1898 na popud vtedajšieho farára Eugena Melšického založili aj v Zbehoch úverné družstvo s pôsobnosťou aj pre okolité obce.

Bolo členom krajinského úverného družstva s úradným názvom: Úverné družstvo pre Zbehy a okolie ako člen Krajinského ústredného úverového družstva.

Družstvo malo číslo 272, to znamená, že ku tomu dňu bolo založené a v Ústrednom družstve evidovaných už toľko úverných družstiev.

Po svetovej vojne 1918 zbežské družstvo malo v roku:

Tabuľka 1 Prehľad počtu členov a podielov v družstve Zbehy v rokoch 1918 - 1944

1918 – 179 členov	s 219 podielmi po 50 Kčs,
1923 – 180 členov	s 220 podielmi po 50 Kčs,
1924 – 178 členov	s 217 podielmi po 50 Kčs,
1927 – 158 členov	s 196 podielmi po 50 Kčs,
1938 – 430 členov	s 449 podielmi po 50 Kčs,
1939 – 430 členov	s 449 podielmi po 50 Kčs,
v roku 1944 – 465 členov	

Od založenia v roku 1898 do roku 1916 bol pohyb úsporných vkladov nepatrný, rovnako aj pohyb pôžičiek. Roku 1915 malo družstvo svoje XVI. valné zhromaždenie, kedy muselo upísať 2.237,-korún vojnových pôžičiek. Vtedy boli členmi správy:

- Dovičovič Jozef
- Dominka Michal
- Bojda Michal
- Solčanský Ján
- Šantavý Ján
- Dovičovič Ján
- Horka Michal
- Polyak Julius (notár)

➤ Štefanka Ján

V rokoch 1928 a nasledujúcich stav vkladov nestačil uspokojovať narastajúcu potrebu pôžičiek na kúpu rolí z pozemkovej reformy. Družstvo nielen rozpožičalo celú podielovú listinu, ale prijímalo aj eskont zmeniek, t.j. obchod s cenným papierom pred jeho splatnosťou so zrážkou úrokov od Ústredného družstva.

Tabuľka 2 Stav vkladov a pôžičiek v družstve od roku 1928 do roku 1930

V roku 1928 je stav vkladov: 84.966,- Kčs, pôžičiek:142.590,-		
1929	132.580,-	200.196,-
1930	152.118,-	222.557,-

Dochádza ku rozkvetu družstva, družstvo si kúpilo malý, ale čelný vlastný dom v hodnote 14.000 Kčs. Získavali vklady osobnou agitáciou a presvedčovaním, dbajúc všemožne, aby družstvo bolo solventné a stačilo bežne uspokojovať výbery vkladov na kúpu rolí. Vkladateľov pribúdalo aj z okolitých Čakajoviec a Lužianok.

Tabuľka 3 Stav vkladov a pôžičiek v družstve od roku 1932 do roku 1940

Stav vkladov:	Pôžičky:
1932: 271.212,- Kčs	367.782,- Kčs
1933: 361.224,- Kčs	447.443,- Kčs
1934: 476.904,- Kčs	554.000,- Kčs
1938: 971.107,- Kčs	—————
1939: 998.107,- Kčs	1,160.000,- Kčs
1940: 884.608,- Kčs	1,023.506,- Kčs

V roku 1938 usporiadalo družstvo jubilejné oslavy svojho trvania. Okrem kultúrneho programu bolo aj pohostenie v Potravnom družstve. Stálo dohromady 10.000,- Kčs. Neprerazili ani návrhy rozumných členov, aby družstvo takúto vzácnu príležitosť oslávilo príspevkom trvalej hodnoty na nejaký užitočnejší cieľ (napr. založením knižnice, alebo zakúpením učebných pomôcok pre školu a pod.). Väčšina bola za „občerstvenie.“

Treba spomenúť, že v rokoch 1933, 1934 a 1935 vo funkcii revízora ústredného družstva pôsobil v Zbehoch slovenský spisovateľ **František Hečko**.

Zakaždým strávil v Zbechoch 4 - 5 dní v celodennej revíznej robote a po nej v priateľskej besede s vykonávateľmi verejnej činnosti a členmi družstva. Pri nej sa do hĺbky oboznámili nielen s problémami družstva, ale aj so všetkými otázkami týkajúcimi sa občanov vôbec.

Svoj pomer ku nim vyjadril v jednom zo svojich článkov takto: „Chcel by som raz ležať na cintoríne, na ktorom nie je ani jeden statkár a veľkomožný pán, ale len samí roľníci, robotníci a remeselníci.“ (Kronika obce Zbehy).

Úverné družstvo v Zbechoch podľa zákona 84/1952 zaniklo zlúčením so štátnou sporiteľňou.

• 3.2.4 Potravné družstvo

Po prvej svetovej vojne sa na vidieku šírila družstevná myšlienka. Motivovala ju snaha vylúčiť zo spotrebného obchodu často úžernický zisk židovských obchodníkov, oslobodiť sa zo závislosti na ich úvere, najmä vylúčiť krčmový úver. Pri zakladaní potravných družstiev pomáhalo Ústredné družstvo v Bratislave radou a zásobovaním družstiev z družstiev Družstevného veľkoskladu NUPOD / Nákupná ústredňa potravných družstiev / v Trnave a Chynoranoch. Potravné družstvo v Zbechoch bolo založené 2. januára 1920. Malo číslo 1091, to znamená, že ku dňu svojho založenia bolo toľké v poradí na Slovensku založených potravných družstiev. Členmi prvej základnej správy boli:

- Jozef Rákoczy (farár)
- Štefan Sollár
- Štefan Pandula
- Jozef Senneš
- Ján Fуска

V dozornom výbore boli Urban Olvecký a Alojz Dovičovič. Do založeného potravného družstva vstúpilo 183 členov, ktorí upísali 243 podielov po 50,- Kčs. V rokoch 1921 až 1926 nedošlo k zmene v počte členov a v počte zapísaných podielov sa počiatočný stav 234 podielov nezmenil ešte ani v roku 1930. V roku 1927 klesol počet členov na 162. Predajňa novozaloženého potravného družstva bola umiestnená v prenajatom, nevyhovujúcom, mokrom, vyše 150 rokov starom obecnom dome. V jednej väčšej

miestnosti bol výčap a miesto na tancovanie, v menšej miestnosti bola predajňa potravinového a rozmanitého tovaru. V bežnej reči nazývali družstvo „spolkom“. Išlo sa „do spolku“, kde valné zhromaždenie členov volilo „spolkára“, ktorý bol výčapníkom a predavačom. Sotva bolo družstvo založené, v decembri 1920 utrpelo škodu vlámaním 18 tisíc Kčs. Druhý raz bolo vykradnuté v decembri 1934.

Za rok 1927 bol obrat družstva 313 tisíc

Tabuľka 4 Prehľad zisku družstva Zbehy od roku 1928 do roku 1949

1928	264 tisíc
1930	312 tisíc
1932	336 tisíc
1933	310 tisíc
1934	438 tisíc
1935	306 tisíc
1936	422 tisíc
1937	363 tisíc
1938	341 tisíc
1939	393 tisíc
1940	352 tisíc
1941	362 tisíc
1942	395 tisíc
1943	488 tisíc
1944	716 tisíc
1945	510 tisíc
1946	998 tisíc
1947	984 tisíc
1948	1,336 tisíc
1949	2,573 tisíc

Ústredné družstvo v Bratislave bolo dozorným orgánom. Jeho revízor v roku 1934 v zápisnici konštatuje, že do členských zborov správy a dozorného výboru sú zavlečené osobné spory a nenávisť jednotlivých funkcionárov. Družstvo sa malo zásobovať cestou družstevného veľkoobchodu NUPOD, ale podľa revíznej zápisnice z roku 1934 bolo zistené, že niektorí vykonávatelia verejnej činnosti brali úplatky – provízie od Nitrianskych veľkoobchodníkov za to, že presadzovali nákup u nich.

Podľa revíznej správy z roku 1935 osobné nezrovnalosti neprestali, naopak, ešte sa vyostрили. Odrazili sa v poklese tržieb v roku 1935 a nasledujúcich.

Napriek týmto ťažkostiam sa družstvo zmáhalo a udržovalo. V roku 1931 kúpilo od Adolfa Deutscha dom, v roku 1937 ho obnovilo a kúpilo ku nemu pozemok.

Následkom snahy o jednotu, Okresným spotrebným družstvom v Nitre bolo Potravné družstvo v Zbechoch po 35 ročnej činnosti dňa 26. júla 1955 vymazané z písomného registra. (Kronika obce Zbehy).

ZÁVER

V bakalárskej práci sme sa snažili nazrieť hlbšie do minulosti v oblasti osvety, práce osvetových a ľudovýchovných pracovníkov, vzdelávania ľudu, a v neposlednom rade bola naša pozornosť zameraná na začiatky zakladania spolkov, ktoré vznikali v danom historickom období. Len málo kto vie, ktoré odvetvia spadajú do osvetovej činnosti, a ako sa vzdelával ľud na Slovensku v prechádzajúcich rokoch. Hlavnou myšlienkou teda bolo, vymedziť nielen základné pojmy od jednotlivých autorov, ale predovšetkým vnieť do nich pochopenie tak, aby aj laik, alebo človek, ktorý nie je znalcom dejín, bol schopný

porozumieť ich významu. Taktiež sme pokladali za podstatné legislatívne vymedziť osvetovú a ľudovýchovnú činnosť jednak v období 1. ČSR, ako aj zákony zo slovenského štátu. K tomu sme využili služby okresného archívu v Kráľovom Chráme a nahliadli do zákonníkov. Túto kapitolu sme obohatili ešte o krátke zhrnutie a uvedenie do problematiky z historického pohľadu. Ukončili sme ju februárovým víťazstvom v roku 1948, nakoľko v posledných dvoch rokoch tohto obdobia sa už nič podstatné neudialo.

V ďalšej časti sme hneď v úvode všeobecne spomenuli viaceré osobnosti. Spomedzi všetkých sme vybrali najmä tie menej známe osobnosti, nielen tváre z Nitrianskeho regiónu, ale aj blízkeho okolia. To bol náš zámer, predovšetkým dostať do povedomia tie osobnosti, o ktorých vieme len málo, čo sa nám v konečnom dôsledku aj podarilo naplniť. Pri ich triedení sme nakoniec vybrali dve osobnosti priamo z Nitry a jednu osobnosť z blízkeho okolia. Každá osobnosť pôsobiaca v rôznych odvetviach osvetovej činnosti mala svoje čaro, a z toho dôvodu nebolo jednoduché vybrať len tri osobnosti, ktoré nás upútali najviac svojím pôsobením. Množstvo informácií sme sa snažili zhrnúť a čo najstručnejšie podať. Prvá časť tvorí životopis danej osobnosti a prepojenie jeho povolania z rodinnými príslušníkmi. Druhá pozostáva z tvorby, a pomenúva už jeho konkrétnu prácu v spolkoch a celkovo v osвете.

Na záver našej práce sme sa upriamili na obec Zbehy, rodisko jednej z osobností nachádzajúcej sa v tejto práci, Ladislava Dieru, a konkrétne sme priblížili kultúrne vyžitie obce v minulosti. Za najväčší prínos na jej spracovanie pokladáme kroniku obce Zbehy. Naša náležitá vďaka patrí aj p. Budínskej za postrehy a poskytnuté materiály, ktoré nám poslúžili na spestrenie tejto práce v podobe príloh.

Zároveň dúfame, že sa nám v tejto práci podarilo podať čitateľom jeden ucelený obraz o histórii osvety a ľudovýchovy na Slovensku v 1. pol. 20. storočia.

Zoznam použitej literatúry

BELÁS, L. a kol. 1998. 1.vyd. *Významné osobnosti Nitry*. Nitra: 1998. 204 s. ISBN: 80-967814-8-0.

BUDÍNSKÁ, A. 2004. *Kultúra dnes a v dávnej minulosti v Zbehoch*. Zbehy informujú: Kultúrno - spoločenský štvrťročník. roč. II., č.3, s.5.

BUTVIN, J. 1971. 2.vyd. *Dejiny Československa*. Bratislava: SPN, 1971. 424 s. ISBN: 67-305-70.

ČUNDERLÍK, E. a kol. 1989. 1.vyd. *Kultúrno-politický kalendár*. Bratislava: Obzor, 1989. 304 s. ISBN: 80-215-0019-0.

ĎURICA, M. S. 1995. 1.vyd. *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Košice: Pressko, 1995. 287 s. ISBN: 80-967470-0-2.

KOŠOVAN, Š. 2009. *Zaujímavé fakty z histórie mestskej polície (III.časť)*. Nitra: Kultúrno-spoločenský mesačník. ISSN: 1336-4685. roč. XXXIV., č. 3, s.13.

KROPILÁK, M. a kol. 1985. 1.vyd. *Dejiny Slovenska V*. Bratislava: Veda, 1985. 607 s. ISBN: 71-044-85.

MAŤAŠÍK, A. 2003. 1.vyd. *Majstri scény*. Bratislava: Perfekt, 2003. 85 s. ISBN: 80-8046-249-6.

MILO, Š. 1995. 1.vyd. *Slovenský učiteľ v rokoch prvej ČSR*. Nitra: N – Print, 1995. 142 s. ISBN: 80-967-362-2-1.

NIŽŇANSKÝ, E. a kol. 1993. 1.vyd. *Kto bol kto za 1.ČSR*. Bratislava: Veda, 1993. 213 s. ISBN: 80-85401-27-4.

PALDAUF, E. 1985. 1.vyd. *Významné osobnosti Nitrianskeho Pravna*. Nitrianske Pravno: Miestny národný výbor, 1985. 248 s. ISBN: 80-7745-121-0.

PASJAR, Š. – PAŠKA, P. 1964. 1.vyd. *Osveta na Slovensku: jej vznik, počiatky a vývoj*. Bratislava: Osveta, 1964. 352 s. ISBN: 65-062-64.

PASJAR, Š. 1952. 1.vyd. *Z dejín slovenskej ľudovýchovy do roku 1918*. Matica slovenská: Osveta, 1952. 121 s. ISBN: 301-02-59.

PASJAR, Š. 1975. 1.vyd. *Dejiny výchovy dospelých na Slovensku*. Bratislava: Obzor, 1975. 306 s. ISBN: 65-034-75.

PAŽITNÝ, A. 2006. 2.vyd. *Reálie a personálie Nitry*. Dom matice slovenskej v Nitre. Nitra: Garmond, 194 s. ISBN: 80-7090-805-X.

SYNAKOVÁ, Ľ. 2009. *Zanietených je dnes ako šafránu*. Nitra: Kultúrno-spoločenský mesačník. ISSN: 1336-4685. roč. XXXV., č. 4, s. 6-7.

ŠPIESZ, A. 2006. 2.vyd. *Na ceste k sebauvedomeniu*. Bratislava: Perfekt, 2006. 315 s. ISBN: 80-8046-322-0.

ŽBIRKOVÁ, V. Slovenský učiteľ a Fraňo Mojto. In: *Aktuálne otázky školského múzejníctva V*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, mládeže a telovýchovy. 1995, 108-118 s.

www.zbierka.sk

<http://beo.sk/historia/36-t/128-slovensky-stat-1939-1945-prva-slovenska-republika>

<http://zszbehy.turistikaonline.sk/index.php?m=historia>

PRÍLOHY

Obr. 1 – Fotografia Františka Mojtu (Belás, 1998, s. 101)

Obr. 2 – Tretí rad zľava: učitelia – Mojto František a Diera Ladislav (Budínska, 2004, s. 5)

Obr. 3 – Fotografia Ladislava Dieru – pozostalost' (Budínska)

Obr. 4 - pozostalost' po Ladislavovi Dierovi - písací stroj (Budínska)

Obr. 5 - pozostalost' po Ladislavovi Dierovi – klavír z obdobia 1.ČSR (Budínska)

Obr. 6 – Fotografia Jána Mrvu (Belás, 1998, s. 102)